

Recenzje

Aneta M. Sokół

Danuta Szczypka, *Cmentarz ewangelicki na Gróńniczku w Wiśle*, Interfon – Wydawnictwo Luteranin, Cieszyn – Wisła 2019, ss. 72.

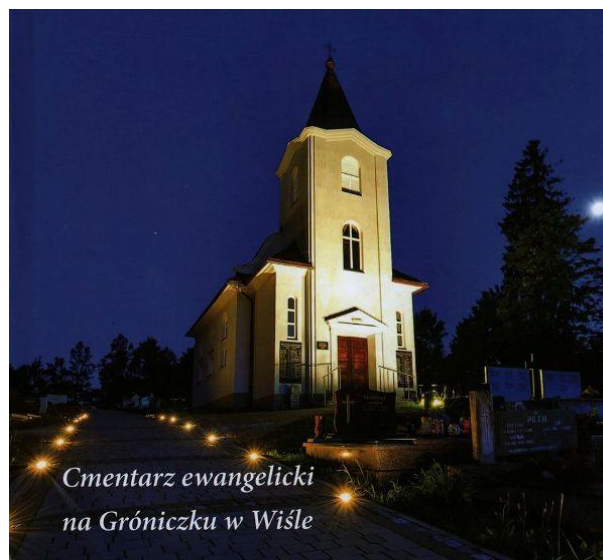
„Piękna, jak dziwo, natura otacza Wiślan za życia i przedziwnie pięknym też jest pośmiertny ich przytułek. Górale – na świerkowym wzgórzu, w świerkowym gaju, układają się na wieczny spoczynek po krwawych trudach żywota” – to opis wiślańskiej nekropolii cytowany w świeżo wydanej rocznicowej publikacji. 200-lecie cmentarza na Gróńniczku stało się okazją do wydania specjalnej jubileuszowej książki, która przedstawia miejsce spoczynku wiślańskich ewangelików. Autorką książki jest Danuta Szczypka, autorka także innych pozycji dotyczących lokalnej przeszłości, członek redakcji „Rocznika Wiślańskiego”, organizatorka for ewangelickich, aktywna w wielu obszarach działalności związanej z propagowaniem wiedzy o wiślańskich dziejach, ludziach i wydarzeniach.

Cmentarz jest miejscem szczególnym dla każdej wspólnoty łącząc losy rodzinne, parafialne, konfesyjne po jednostkowe. Takim miejscem był i pozostaje ewangelicki cmentarz w Wiśle uchodzącej przez długi czas za miejscowość luterancką. Na wiślańskim Gróńniczku spoczywają zasłużeni mieszkańcy, duchowni, działacze, społecznicy, jak również wszyscy inni członkowie ewangelickiej społeczności. Każda nekropolia jest symbolicznym „pomostem” pomiędzy światem zmarłych a żyjącymi współtworząc pamięć zbiorową także w oparciu o ślady cmentarne, nagrobki, zachowane archiwalia. Wiślański cmentarz jest ważną częścią konfesyjnego dziedzictwa w jego wymiarze historycznym, społecznym czy duchowym, przypomina tradycje wyznania obecnego na tych ziemiach od czasów Reformacji.

Na samym początku warto zwrócić uwagę na zewnętrzną formę prezentowanej publikacji – twarda okładka z wizerunkiem kaplicy wzniesionej na cmentarzu, kredowy papier, ilustracje przedstawiające nekropolię w różnym oświetleniu. To książeczka niewielkich rozmiarów, urozmaicona także archiwalnymi fotografiami związanymi z przeszłością cmentarną.

Główny tekst poprzedza swoim słowem ks. Waldemar Szajthauer, proboszcz parafii ewangelickiej w Wiśle, który w duszpasterskich refleksjach zwraca uwagę na specyfikę cmentarza – „przestrzeni metafizycznej” łączącej religię, sztukę z obszarem ludzkich uczuć, wiarą, strachem przed śmiercią. Duchowny kieruje naszą uwagę ku europejskiej kulturze pochówku, która usankcjonowała obecność cmentarzy w przestrzeniach miejskich wprowadzając jednocześnie szereg przepisów dotyczących grobów obowiązujących po dzień obecny. Przykładem kształtowania się lokalnej kultury cmentarnej jest cmentarz wiślański służący od dawna miejscowym ewangelikom.

Dzieje cmentarza przedstawione zostały w sposób przejrzysty, usystematyzowany, w towarzystwie relacji wspomnieniowych, archiwalnych zapisków czy odniesień literackich. Dziewięć niewielkich rozdziałików przybliży najważniejsze wydarzenia i zmiany organizacyjne, które podejmował wiślański zbor, aby zapewnić wspólnocie dostęp do własnego cmentarza (m.in. sprawy porządkowe, powiększanie cmentarza, kaplica czy kwestie prawne związane z cmentarzem). Poznajemy tym samym drogę, która doprowadziła do obecnego kształtu wciąż użytkowanej nekropolii. Można jednocześnie dodać, że nie jest zadaniem łatwym odtworzenie dziejów jakiegokolwiek cmentarza, który podlega nieuchronnie procesom niszczenia, będąc narażonym również na zmiany wprowadzane przez kolejne pokolenia użytkujących przestrzeń cmentarną. Autorce udało się jednak odtworzyć zarys dziejów wiślańskiego cmentarza w oświetleniu istotnych faktów czy zarządzeń, ukazując cmentarna przeszłość na ile było to możliwe.

Cmentarz na Gróniczku powstał na początku XIX wieku, jego poświęcenie odbyło się 21 listopada 1819 roku. Było to ważne wydarzenie w życiu zboru, który zaczął odradzać się w drugiej połowie XVIII wieku po ponad stuletnim okresie ograniczania praw protestantów w monarchii austriackiej, w tym na ziemi cieszyńskiej. Można przypomnieć, że dopiero po ogłoszeniu patentu tolerancyjnego (1781) na terenach podległych władzy Habsburgów ewangelicy mogli przystąpić do tworzenia własnych struktur parafialnych, wznoszenia domów modlitwy i organizowania cmentarzy. W ten sposób odradzało się życie religijne na Śląsku Cieszyńskim. Taką drogę przebył również zbór wiślański, który do czasu wzniesienia obecnego kościoła Piotra i Pawła (1838) spotykał się we wzniesionym wcześniej domu modlitwy. Własny cmentarz był kolejnym krokiem na drodze do stabilizacji życia religijnego zboru, zapewnienie praktyki godnego pochówku niewątpliwie wpływało na prestiż parafii.

W dzieje cmentarza wplecione zostały relacji katolicko-ewangelickie związane z organizacją pochówków w czasach poprzedzających samodzielność parafialną. Do czasu otwarcia własnego cmentarza wiślańscy ewangelicy korzystali z miejsc na cmentarzu katolickim formalnie podlegając rzymskokatolickiemu Kościołowi i katolickim duchownym. Danuta Szczyпка przedstawia, jak kształtowała się kultura cmentarna na wiślańskim cmentarzu, w jaki sposób władze zborowe starały się unowocześnić wiślańską nekropolię. Jak się okazuje, dopiero z inicjatywy ks. Andrzeja Wantuły w 1935 roku przystąpiono do fachowego porządkowania przestrzeni cmentarnej ustanawiając m.in. alejki pomiędzy grobami. To kilkuletnie przedsięwzięcie zrealizowane zostało przy pomocy miejscowych architektów. W ciągu swego istnienia cmentarz był kilkakrotnie powiększany, zadbano również o jego ogrodzenie, w pewnych okresach pełnił także rolę cmentarza komunalnego. Wszystkie te fakty współtworzą przeszłość cmentarza.

Specjalna uwaga poświęcona została kaplicy wzniesionej na terenie cmentarza w okresie powojennym, dzięki czynnemu zaangażowaniu samych parafian, a poświęconej 29 sierpnia 1948 roku. Zaprezentowane stare fotografie przypominają to ważne dla parafialnej wspólnoty wydarzenie.

W podsumowaniu Danuta Szczyпка przywołuje utwory literackie, które upamiętniły cmentarz. Nie zabrakło wśród nich twórczości Jerzego Pilcha, który często odwołuje się do luterkańskich tradycji wyniesionych z rodzinnej Wisły. Uzupełnieniem jest dołączony wykaz osób spoczywających na wiślańskim cmentarzu na Gróniczku, wraz z biogramami przypominającymi osoby szczególnie zasłużone. Na końcu zamieszczony został spis wykorzystanej literatury oraz źródeł, a także indeks osobowy ułatwiający poruszanie się po tekście.

Inspiracją do wydania książki był okrągły jubileusz, ale dzięki niemu powstała publikacja przedstawiająca dzieje znanej wiślańskiej nekropolii. Można podkreślić, że autorka wywiązała się ze swego zadania z nawiązką, gdyż do rąk czytelników trafiła pozycja przyjazna w lekturze, a jednocześnie oparta na źródłach i dokumentach archiwalnych. Książka jest pojubileuszową pamiątką, a zarazem źródłem wiedzy o ewangelickim cmentarzu na Gróniczku. Można polecić ją wszystkim zainteresowanym tym szczególnym miejscem. Dodatkowym atutem jest wspomniana już szata zewnętrzna publikacji ukazująca cmentarz także wizualnie. Wydawcą jest „Interfon” z Cieszyna wraz z wiślańskim Wydawnictwem Luteranin działającym przy miejscowej parafii.

Książka jest dostępna w księgarni parafialnej mieszczącej się w Domu Zborowym w Wiśle.